

striber for første gang, og forfatteren slår en pæl igennem den historie, at de tre striber skulle være til minde om Nelsons tre sejre: Aboukir, København og Trafalgar. Kraven med de tre striber anvendtes i den engelske flåde fra 1830-erne, men reglementeredes først i 1857, og da var der drøftelser om, hvorvidt der skulle være 2 eller 3 striber.

Sidste afsnit i bogen omhandler uniformstegninger og -malerier som kilde og den kritik, man bør udvise over for brugen af dem. Man advares mod at godtage dem uden at have studeret dem meget nøje. Mange tegninger, der tidligere har været taget for samtidige og derfor korrekte i gengivelsen, viser sig ikke at være så god en kilde som antaget. Som et godt eksempel gennemgås Eckersberg-tegningen af Kommandør Steen Andersen Bille og generalmajor E. Peyman, der tager afsked med hinanden i 1807. Ved kritisk studium af tegningen viser det sig, at Bille bærer en vice-admirals uniform, men han blev først admiral i 1829. Tegningen kan således ikke være tegnet i 1807 og årstallet angiver derfor begivenheden og ikke, hvornår tegningen er lavet.

Forfatteren har i udstrakt grad anvendt denne kritik på billedmaterialet, der er overordentligt velvalgt og udtømmende. Det er glædeligt, at så mange hidtil ukendte tegninger, der har ligget i arkiverne og andre steder, nu kommer frem, så alle kan have glæde af dem.

Der er ialt 79 illustrationer, der fordeler sig ligeligt over det behandlede tidrum, en del i farver, resten sort/hvid. Desværre står gengivelsen af billedmaterialet ikke mål med bogens øvrige kvalitet, idet især farvegengivelserne i flere tilfælde kan være misvisende.

Den eneste anke, man kan fremføre over for valget af billeder er, at man kunne have ønsket sig nogle billeder af de nuværende uniformer.

Alt for mange forfattere af militær-historiske værker er for tilbøjelige til at slække på kravene om korrekte oplysninger baseret på grundige kildestudier, men dette værk med dets forbilledlige noteapparat, med dets væld af nøjagtige og understøttede oplysninger om påklædningen i den danske flåde fra høj til lav opfylder til fulde disse krav, og det vil derfor stå som et eksempel til efterfølgelse.

Inga Flemming Rasmussen

Primitivt fodtøj fra oldtid og nutid

MARGRETHE HALD: PRIMITIVE SHOES. *An Archaeological-Ethnological Study Based upon Shoe Finds from the Jutland Peninsula. Nationalmuseets skrifter, Arkæologisk-historisk række bd. XIII, København 1972. 216 s. ill. kr. 179,00.*

Med dette bind i Nationalmuseets skriftrække har Margrethe Hald ydet endnu et vægtigt bidrag til belysning af klædedragten i oldtidens Danmark. Denne

gang er det fodtøjet, det gælder, og det er et emne, som fortjener at blive taget op til behandling ikke mindst på baggrund af, at de seneste årtiers udgravninger af nordeuropæiske købstæder og handelspladser har frembragt et vældigt materiale i form af rester af sko og støvler, som nu venter på at blive udnyttet som kilde til fodtøjets historie.

Dette store nye stof er dog kun trukket ind i Margrethe Halds søgelys som sammenligningsmateriale i en undersøgelse af det mere beskedne fundmateriale, som kendes fra den jyske halvø, og som i tid spænder fra ældre bronzealder og til tidlig middelalder. Bogens første og største del er en fremlæggelse af dette materiale, beskrevet og analyseret med den grundighed og skarpsindighed, som er forfatterens force. Materialet omfatter skorester fra en række af de klassiske egekiste- og mosefund, men også fra nyere udgravninger som Bantelmanns af Elisenhof-varftet på Ejdersted. De beskrevne sko er meget forskellige; de spænder fra den helt simple brugsting, som egentlig blot er et hudstykke bundet om foden, og til fornemme sko med raffineret, gennembrudt dekoration, som er meget langt fra at være primitive. Når de alligevel kan sættes i bås sammen, så skyldes det, at de alle er karakteriseret ved at mangle en egentlig sål. Sko af den type kalder forfatteren *hudsko* i modsætning til skoen med særlig sål, *sålskoen*. Af den sidstnævnte type findes kun nogle få eksempler i det fremlagte materiale; de er fundet dels på Slesvig-egnen, dels på Ejdersted og kan dateres til det 8. århundrede.

Sålskoens alder og udbredelse er et hovedproblem i det følgende afsnit, hvor komparativt materiale fra bl. a. handelspladser som Skiringssal, Wolin, Birka og Novgorod inddrages. Forfatteren giver gode grunde for at antage, at denne nyere skotype fra det frankiske rige har spredt sig langs handelsvejene til Norden og derpå mod øst til de nordiske bosættelser i Rusland.

Afhandlingen betegnes i undertitlen som »en arkæologisk-etnologisk studie«. Det skal forstås på den måde, at den ikke blot bygger på jordfundet materiale, men også inddrager fodtøj af lignende type, som i nyere tid har været i brug visse steder i Nordeuropa, og som er bevaret i museernes samlinger eller beskrevet i litteraturen. I et særligt afsnit er oplysninger om primitivt fodtøj fra Irland, Skotland, Island, Færøerne, Norge, Sverige, Finland, Åland og de svenske bosættelser i Estland fremlagt i en særdeles nyttig oversigt.

Behandlingen af dette materiale virker imidlertid mere arkæologisk end etnologisk. Det er hudskoens typologi og forekomst, der interesserer forfatteren, og de tolkes som relikter, som har holdt sig i fjerne og isolerede områder af et nordeuropæisk kulturområde. Det er imidlertid ikke en forklaring, som vil være tilstrækkelig for en etnolog. Han vil søge efter de faktorer, som har betinget en fastholden ved disse gamle former, og han vil derfor i første række spørge om skoens funktion og deres rolle i det samlede kulturmønster. Om brugen af de mange, mere eller mindre primitive hudsko får man imidlertid meget lidt at vide, men man aner dog, at det ikke sjældent drejer sig om specialfodtøj. Det er et eksempel herpå, når den ålandske sæljæger færdes på isen

iført hudsko med hårene på. I andre tilfælde er det fodtøj, som er vel tilpasset et landskab af en bestemt type. At de såkaldte »pampooties« var velegnede, når man skulle bevæge sig rundt på de irske Aran øer, erfarede John Synge på sin egen krop, således som det fremgår af de citater, som Margrethe Hald bringer fra hans berømte skildring af »The Aran Islands«.

Bjarne Stoklund

Lidt om lys

NIELS-KNUD LIEBGOTT: *LYS. Lamper, stager og kroner fra middelalder og renæssance. Nationalmuseet 1973, 40 sider ill. 18 kr.*

Dette smukt tilrettelagte og smukt illustrerede hæfte synes desværre at være fremgået af et kompromis: Nationalmuseet har ønsket et billedhæfte med II afdelings skatte på belysningsredskabernes område, mens Liebgott har villet give en sammenhængende fremstilling af belysningens udvikling fra oldtiden op til det 17. århundredes slutning. Da II afdelings samlinger har et tydeligt kunst-kammerpræg, egner de sig ikke som *eneste* illustrationskilde til en fremstilling, som Liebgott har villet, og man havde sikkert gjort klogere i at indskrænke sig til et egentlig billedhæfte med fyldige tekster til de enkelte plancher, evt. med en kort indledende tekst, det havde begge parter været bedre tjent med. Som bogen nu er, falder billederne i klumper f. eks. de romanske alterstager, og andre partier af teksten er ikke dækket.

Med hensyn til teksten: vi får sikkert aldrig opklaret om olielampen eller faklen er den ældste belysningskilde ved siden af bålet, faklen og de primitive lys efterlader sig ikke mange spor. Bemærkningen, om at natursten skulle være det foretrukne materiale til lamper i vikingetiden og tidlig middelalder, er vist letsindig, vi ved så lidt om periodens keramik og brugsgenstande af jern. At man bruger marven af siv til lampevæger er velkendt, men at man skulle sno den som »simer«, kan jeg bestemt ikke tro, de ville være for tykke og sno sig op under brugen i de små åbne olielamper. Her er vi forøvrigt inde på lampens sammenhæng med det primitive lys, tænk på det engelske »rushcandle« og den danske løbeprås. Jeg ved ikke hvorfor vokslys skulle være mere dyrebare her hjemme end i Rom, de gæve vikingers yndlingsdrik var jo mjød og landskabslovene beskytter omhyggeligt biavlernes rettigheder. Træstagen fra Hodsager kirke er meget interessant, men den behøver jo ikke at være en alterstage fordi den er fundet i en kirke.

Har man mon ikke også her i landet anvendt en »blosskorg« som den, der fandtes i Mästermyrsmedens værktøjskasse? Princippet er det samme som i de danske vippefyr.